МАСТАЦКАЕ СЛОВА ПАВІННА СТАЦЬ НА АБАРОНУ САВЕЦКІХ МЕЖ

Л. Бэндэ

Узброіцца супроць ваеннай небясьпекі

(З дакладу на 1-ай літаратурнай конфэрэнцыі пагранхраны і войск АДПУ БССР)

Для таго, каб вызначыць тыя задачы, якія стаяць перад намі, трэба раней за ўсё вызначыць асноўныя рысы тае эпохі, у якой мы жывём.

Мы маем дзьве супроцьлеглыя антагоністычныя сыстэмы—сыстэму капіталізму і сыстэму социялізму. Адна з гэтых двух антагоністычных сыстэм—капіталістычная — катастрафічна ляціць уніз, перажывае сьмяротны крызіс, зьмяншае выпворчасьць, зачыняе фабрыкі заводы, з нязіданай і нячуванай сілай у сусьветнай гісторыі, разбурае выпворчыя сілы, выкідвае на брук дзесяткі мільёнаў рабочых, асуджаючы іх на галодную сьмерць, разбурае шматмільённыя масы сялянства, ператварае іх у жабракоў і валацугаў.

У гэты час другая сыстэма—социялістычная — няўхільна нябачнымі маштабамі, нябачнымі тэмпамі разгортвае выпворчыя сілы, разгортвае будаўніцтва новых фабрык, новых заводаў, новых домнаў, новых шахт, новых электрастанцый, на аснове найвышэйшай навейшай тэхнікі, на аснове найвялікшых заваёў чалавецтва. Пролетарыят СССР пад кіраўніцтвам партыі Леніна, у жорсткім змаганьні з ліквідуемым кулаком, з рэшткамі капіталістычных элемэнтаў гораду, у жорсткай барацьбе за захаваньне міра, разьбіваючы прароцтвы контррэволюцыйнага пракціізму, адкідваючы хныканьне і зьлыцё правых опортуністаў, выкрываючы іх клясавую сутнасьць—дамогся сусьветна-гістарычных заваёў на фронце социялістычнага будаўніцтва, завяршыўшы фундамант социялістычнай экономікі.

Капіталізм, які катастрафічна ідзе да сваёй пагібелі, шукае выйсьця з крызісу шляхам новых імпэрыялістычных войн, шляхам новага перадзелу сьвету, шляхам вайны ў першую чаргу супроць СССР.

Ленін вучыў разглядаць імпэрыялістычныя войны як непазьбежнасьць, якая вынікае з об'ектыўнае сутнасьці імпэрыялізму, як працяг клясавай палітыкі капіталізму другімі сродкамі.

Ленін зучыў, што «Пры капіталізьме, і асабліва яго імпэрыялістычнай стадыі войны непазьбежны» (Т. XIII, стар. 51), бо «вайна ёсьць працяг палітыкі іншымі сродкамі. Усякая вайна непадзельна зьвязана з тым палітычным ладам, з якога яна вынікае. Тую самую палітыку, якую вядомая дзяржава, вядомая кляса ўнутры гэтае дзяржавы вяла ў працягу доўгага часу перад вайной, тую самую палітыку непазьбежна і намінуча гэтая самая кляса працягвае ў часе вайны, перамяніўшы толькі форму дзеяньня» («Новыя артыкулы і лісты», стар. 36).

Устанаўліваючы тыпы і характары войн, якія характэрны для эпохі імпэрыялізму, (а такімі Ленін лічыў: імпэрыялістычныя войны паміж вялікімі дзяржавамі; нацыянальныя войны з боку колёній і паўколёній; грамадзянскія войны пролетарыяту супроць буржуазіі за социялізм; імпэрыялістычныя войны супроць краіны, у якой перамог социялізм. Контррэволюцыйныя войны: «войны краіны, дзе перамог социялізм у адной краіне супроць другіх, буржуазных або рэакцыйных бакоў») Ленін ня спыняў падкрэсьліваць, што «мы, марксысты, не належым да ліку бязумоўных праціўнікаў усялякае вайны. Мы гаворым: наша мэта—дасягненьне социялістычнага грамадзтва ладу, які зьнішчыўшы падзёл чалавецтва на клясы, зьнішчыўшы ўсякую эксплёатацыю чалавека чалавекам і аднэй нацыі другімі нацыямі, непазьбежна зьнішчыць усялякую магчымасьць войн наогул. Але ў вайне за гэты социялістычны грамадзкі лад мы непазьбежна сустрэнем такія ўмовы, калі змаганьне клясавае ўнутры кожнае асобнае нацыі можа стыкнуцца з пароджаемай ім-жа, гэтым клясавым змаганьнем, вайной паміж рознымі нацыямі, і мы ня можам таму адмаўляць магчымасьці рэволюцыйных войн, гэта значыць войн, якія выніклі з клясавага змаганьня, рэволюцыйных войн, якія вядуцца рэволюцыйнымі клясамі, войн, якія маюць простае, непасрэднае рэволюцыйнае значэньне» («Новыя артыкулы і лісты», стар. 34).

Цяперашні момант характарызуецца тым, што як ніколі раней набліжаецца час сканчэньня «гістарычнай перадышкі», гістарычнае разьвязкі ў міжнародным маштабе пытаньня «хто—каго». На сягонешні дзень, як ніколі, небясьпека імпэрыялістычнай контррэволюцыйнай вайны супроць Савецкага саюзу рэальна. Пра гэта гаворыць ня толькі об'ектыўнае становішча рэчаў, але пра гэта адкрыта гаворыць уся міжнародная прэса, служачы яко-бы вобразным дапаўненьнем да жэнэўскай пацыфісцкай балбатні і «міралюбівых» фраз міністраў. Мы зьяўляемся сёньня сьведкамі крывавых падзей на Далёкім Усходзе, якія зьяўляюцца артылерыйскім акомпонэмэнтам да жэнэўскай конфэрэнцыі па разбраеньні. Мы зьяўляемся сьведкамі далейшага абвастрэньня супярэчнасьцяй паміж імпэрыялістамі на Далёкім Усходзе і, асабліва, абвастрэньня супярэчнасьцяй паміж ПАЗШ і Японіяй, якія спрачаюцца між сабой за панаваньне на Ціхім акіяне. Мы зьяўляемся сьведкамі паглыбленых крызісам супярэчнасьцяй паміж Польшчай і Германіяй, паміж Італіяй і Францыяй, абвастрэньня супярэчнасьцяй на Балканах у даным выпадку ня гледзячы на комбінацыю французскіх імпэрыялістаў. Міжнародная біржа «хоча далейшага абвастрэньня і пашырэньня вайсковых дзеяньняў, яна піша намерна падрыхтоўвае новую сусьветную бойню»—піша «Правда» за 10-III-32 г., бо Японска-Кітайская вайна ня толькі ня вывела з крызісу капіталізм, а наадварот, яшчэ у большай ступені канцэнтравала супярэчнасьці, якія параджаюцца сусьветным крызісам. Праўда японска-кітайская вайна выклікала далейшае ажыўленьне вайсковай прамысловасьці, адвінай галіны прамысловасьці, незачэпленай крызісам. Тав. Молатаў у прамове на пленуме ЦС Асоавіяхіму 3 красавіка гаварыў: «У пошуках выхаду з крызісу пануючыя групы капіталістычных краін усё больш схіляюцца на шлях знадворных авантур, на шлях імпэрыялістычных войн. Ліхаманкавая работа вайсковай прамысловасьці ў капіталістычных краінах, рост у сувязі з гэтым ажыотажу вакол магчымых тлустых прыбыткаў распальвае апэтыты і кідае да вайсковых авантур па нучочыя капіталістычныч клік».

Акрамя ясных і недвухсэнсоўных надзей у падрыхтоўцы вайны супроць СССР буржуазія разам са .ваімі лёкаямі—социял-дэмократыяй, контррэволюцыйным працкізмам праводзіць шалёным тэмпам падрыхтоўку вайны супроць СССР.

Социял-дэмократыя, замызганая сваімі гаспадарамі, накіроўвае ўсе свае сілы да таго, каб компромэнтаваць Савецкі Саюз, каб абязброіць пролетарыят капіталістычных краін, каб пхнуць яго на ўдзел у контррэволюцыйнай вайне супроць Савецкага Саюзу бацькаўшчыны сусьветнага пролетарыяту. Для ідэолёгічнай падрыхтоўкі вайны супроць СССР, для апраўданьня гэтай вайны, для таго, каб маскаваць свае социял-імпэрыялістычнае рыла, социял-дэмократыя, абяшчае социялістычнае будаўніцтва ў СССР дзяржкапіталізмам.

Газэта бэльгійскіх социял-фашыстаў «Пепль» 25 лютага гэтага году піша: «З тых часоў, як скончыўся ў Расіі вайсковы комунізм, там насаджаюць не социялізм, а дзяржкапіталізм... аднак, мэтоды, якія ўжываюцца савецкай дзяржавай, ня могуць ні ў якай меры прывіцца ў краіне буржуазнай цывілізацыі. Працоўныя іх адкінуць».

Социял-фашысты нядвухсэнсоўна гавораць працоўным масам пра непатрэбнасьць абароны СССР, пра патрэбу вайны супроць СССР. Ад Заходніх лёкаяў капіталу не адстаюць іх усходнія калегі. Калі заходняя социял-дэмократы абяшчае будаўніцтва социялізму дзяржкапіталізмам, а імпэрыялістычную стадыю капіталізма «пераходным пэрыодам да социялізму», дык іх усходнія калегі з тым-жа правам, не адстаючы ад іх, абяшчаюць устанаўленьне монархіі ў Манчжурыі, амаль што не пролетарскай уладай. Вось што пішуць японскія социял-фашысты ў газэце «Нікон Мінсю Сім бун»: «Не дапусьціць таго, каб Манчжурыя, абароненая кроўю пролетарыяту, зноўку стала здабыткам буржуазіі»... «Мы хутка рухаемся ў кірунку будаўніцтва социялістычнай Японіі».

І ў паклёпе на Савецкі саюз яны ніколькі не ўступаюць сваім заходнім калегам: «Савецкая пацыгодка,—пісаў Атамацу,—закончаны плян пабудовы дзяржаўнага капіталізму. Такім чынам тое, што зазецца Савецкім саюзам у сапраўднасьці ні што іншае, як вялікадзяржаўная расійская дзяржава».

Ленін у свой час сказаў: «Сур'ёзна адносіцца да абароны краіны, гэта значыць сур'ёзна рыхтавацца і строга ўлічваць суадносіны сіл». Зразумела, што ўзмацненьне тэмпаў социялістычнага будаўніцтва зьяўляецца правільнейшым сродкам узмацненьня абароназдольнасьці Савецкага Саюзу, зразумела, таксама, што трэба яшчэ больш узмацніць дбайнасьць і баяздольнасьць нашай Чырвонай арміі. Гэта галоўнае. Але нам трэба прасякнуць усе пачуцьці і думкі кожнага працоўнага ўсьведамленьнем таго, што гістарычная перадышка набліжаецца да канца, што небясьпека контррэволюцыйнай вайны супроць СССР—рэальная.

Мыпазінны ўзмацніць нашае змаганьне за баяздольнасьць СССР і шляхам такога моцнага аружжа, якім зьяўляецца мастацкае слов. Старая пагаворка кажа: «У часе вайны музы маўчаць», «калі лянюць гарматы, поэзі няма чаго рабіць». Троцкі ў свой час крычаў, што месца мастацтва «ў гістарычным абозе», меншавік Перэверзеў кажа: «Палітыка нічога ня можа стварыць у мастацтве, і мастацтва нічога ня можа стварыць у палітыцы».

Аднак, калі мы паглядзім на ўсю папярэднюю гісторыю літаратуры, дык убачым зусім адваротнае: усялякая вайна ня толькі ня глушыць музу, а наадварот актывізуе гэтую музу, бо як пануючыя клясы маглі адмовіцца ад такога моцнага аружжа, якім зьяўляецца мастацтва ў такія асабліва вострыя моманты, у моманты, калі папрабуецца напружваньне ўсіх сіл, усяе ўвагі, ўсіх нэрваў на вайну? Адзін з дасьледчыкаў піша: «Мобілізацыйны загад 1 жніўня 1914 г. мобілізаваў мастацтва з такой-жа катэгорычнасьцю, як і ўсё астатняе. Мастацтва перайшло на вайсковае становішча нават хутчэй, чым што-небудзь іншае. Мастацтва ў літаральным сэнсе слова кінулася на праціўніка, які паказваўся, зьверху адначасова з тымі першымі палкамі, якія экстрэнымі цягнікамі кінуліся да меж».

Мастацтва буржуазіі ня толькі не маўчала, музы ня толькі не замоўклі, але актыўна ўключыліся ў агульны струмень шовінізму ў агульную сыстэму буржуазнай палітработы.

Клясы, што ваююць, ня могуць ня выкарыстаць такога аружжа, якім зьяўляецца мастацкая літаратура. Я-б мог прывесьці даволі прыкладаў, якія паць зьдзіўляюць гэтае палажэньне. Каб не заходзіць далёка ў мінулае, я пакажу толькі на такі факт, што ў часе дальнеўсходняй кампаніі ў 1929 г. у Мундзэнскай арміі пачалі распаўсюджвацца вершы, якія заклікалі таптаць савецкую зямлю, калоць і рэзаць рускіх, адсякаць галовы бальшавікам, зьнішчаць Чырвоную армію, і вярнуцца з пераможнымі песьнямі. Гісторыя паказала, з якімі «гучнымі пераможнымі песьнямі» сустрэла кітайская буржуазія сваіх полкаводцаў.

Далей т. Бэндэ спыняецца, на разглядзе таго, як у некаторых пісьменьнікаў пранікаюць у творы буржуазныя ўстаноўкі у пытаньнях абароны краіны і на разглядзе лепшых пролетарскіх поэтаў, якія дапамагаюць узмоцненьню абароназдольнасьці СССР.

Ів. Шапавалаў

Дапаможам пісьменьніку пагранічніку

(З дакладу «Пра заклік ударнікаў у літаратуру і пра формы і мэтады работы на мяжы» на першай літаратурнай конфэрэнцыі пагранахраны і Войск АДПУ).

Асноўнай задачай, якая стаіць перад усёй нашай пролетарскай і савецкай літаратурай, перад чырвонаармейскімі пісьменьнікамі ў прыватнасьці, зьяўляецца аўладаньне дыялектычна-матэрыялістычным творчым мэтадам. Таксама стаіць задача аўладаньня тэхнікай мастацкага слова. І ў тых і ў другіх адносінах мы з вамі кульгаем на ўсе чатыры нагі. Для гэтага ня трэба прыводзіць шмат прыкладаў.

Слаба абстаіць справа і ў адносінах аўладаньня мастацкай формай. Мастацкай формай мы аўладалі далёка ня выстарчальна.

Мне тут даводзіцца спыніцца на некаторых творах. Я вазьму твор тав. Мятлева, які ўзяў на сябе задачу вялікай важнасьці, якую патрэбна браць і далей працягваць і разьвіваць—задачу паказу ўдарніка Сітонава. Тав. Мятлеў піша:

«У разьдзеле аддзяленьне тав. Сінотава лепшае. У дні барацьбы за лепшае аддзяленьне ён вывеў сваё аддзяленьне ў перадавую шарэнгу, за што аддзяленьне атрымала ад КСМ палка грамату.

Многа сіл прыклаў ударнік Сінотаў у адшліфоўцы сваіх байцоў. Баец Воўкаў быў адзін са слабых у дывізіёне.—

— Воўкаў быў дзікуном... Людзей палохаўся,—апавядае комдыў.

Чаго не запытаеш у Воўкава, адказу не атрымаеш, або насупіўшыся нехаця буркне:

— Па чым я ведаю... Я ня ведаю. і г. д.

У гэтым творы тав. Мятлеў, узяўшы вялікую тэму, зьбіўся на пратакольны запіс. Ён апавядае, што рабіў добры ўдарнік Сінотаў, а не паказвае гэтага ўдарніка. Ён не дае нам мастацкага вобразу, з якога-б нам было ясна ну хоць-бы і тое, што ў дні барацьбы за лепшае аддзяленьне Сінотаў вельмі шмат працаваў. Ён гаворыць, мы яму верым, але мы маем права яму і ня даць веры, таму што ён нас не пераконвае паказам. І вось такое «апавяданьне», а не мастацкі паказ зьяўляецца адным з галоўных грахоў нашых ударнікаў у літаратуры на сёнешні дзень. Мы яшчэ ня справіліся з мастацкім вобразам. Ён у нас круціцца і мы яго ня можам злавіць.

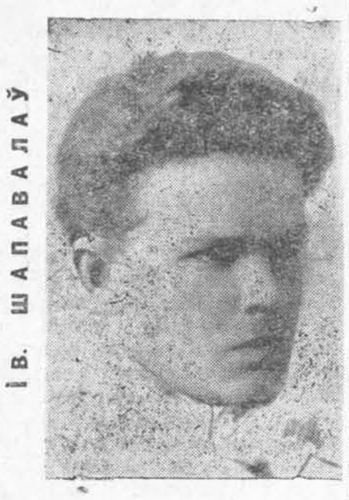

Іў. Шапавалаў

Выключэньне ў гэтых адносінах не складаюць і вершы. Тут ёсьць творы таварышоў з ЗахЛАЧАФ'у, якія гавораць пра тое, што ў нас і ў вершах часта атрымліваецца тое, што вершам гэты твор называецца толькі таму, што там ёсьць рыфма і то часамі няўдалая. Адсутнасьць вобразнасьці цалкам пераносіцца і на нашы вершаваныя творы.

Тут у мяне пад рукамі «Ответное слово» нашага поэта пагранічніка Пятруся Сьмірнова.

День за днём,
Мысли врезались в станок:
«Эй, Туркестан!
Выполним план
Скорей,
Давай хлопок!
Транспорт, і ты не подведи!
Поживее, поживее
Круглыми ногами по рельсам
Турксиба
Фыркая по рысьи
Беги,
Беги,
Беги!

Тут аўтар імкнецца ўзяць вобразы, але гэтыя вобразы сьцёртыя, старыя, яны не даходзяць да чытача.

Я павінен сказаць, што ў справе аўладаньня тэхнікай мастацкага слова, у справе аўладаньня вобразамі, нам з вамі давядзецца вельмі і вельмі шмат папрацаваць.

Але, ня гледзячы на гэтыя недахопы, якія я тут адзначыў, мы на сёнешні дзень з усёй упэўненасьцю і з усёй рашучасьцю можам сказаць, што гэтыя недахопы зьяўляюцца хваробамі росту, зьяўляюцца вынікам нашага, яшчэ вельмі малога вопыту ў гэтай рабоце, вынікам недахопу нашага сьветапогляду і гэтых недахопаў мы, бязумоўна, будзем пры разгортваньні нашай работы пазбаўляцца.

Увогуле, калі ўзяць творы ўдарнікаў, то яны ў вялікай меры компэнсуюцца вялікаю шчырасьцю, вялікай любоўю да свае работы. Гэта відаць на кожным, нават самым маленькім творы. Другая справа, што чалавек на сёнешні дзень яшчэ ня ўмее сказаць як трэба. Душаць яго ў сярэдзіне гэтыя словы, а выліць на паперу сваіх думак ён ня можа. Гэта наша бяда, але бяда, якую мы можам паправіць.

Першаю і асноўнаю ўмовай, неабходнаю для разьвіцьця літаратурнай работы на мяжы, зьяўляецца пералом усёй нашай пагранічнай грамадзкасьці да літаратурнай работы. Але такое зьмены мы даб'ёмся толькі ў тым выпадку, калі літаратурныя работнікі нашай мяжы, члены літаратурных гурткоў давядуць, што яны сапраўды зьяўляюцца актыўнымі памочнікамі партыйнай організацыі і камандваньня ў справе ўзмацаваньня і аховы дзяржаўных меж мэтадам мастацкага слова. Нам трэба сказаць, што асноўным лёзунгам ударніка ў літаратуры зьяўляецца лёзунг ударніцтва ў аховe мяжы і баявой вучобе. Толькі пры гэтай умове мы можам заваяваць аўторытэт, любоў, увагу і сымпатыю да літаратурнай работы з боку ўсяе нашай пагранічнай грамадзкасьці.

Дапамога мясцовага ЛАЧАФ, мясцовых пісьменьніцкіх організацый зьяўляецца неадлучнай важнейшай часткай нашай работы. Ад гэтай дапамогі ў значнай ступені будуць залежаць нашы далейшыя посьпехі.

З пытаньняў пра дапамогу і падтрыманьня нашай работы непасрэдна выцякае пытаньне пра консультацыю для нашых пачынаючых пісьменьнікаў. Такіх форм консультацыі мы маем прыблізна тры. Першая гэта—выезды на месцы, як работнікаў бюро сэкцыі, так і нашых пісьменьніцкіх брыгад, і ў прыватнасьці брыгад БелЛАЧАФ'у. Другая форма гэта пасылка матэрыялаў гурткоў і гурткоўцаў з месц для консультацыі сюды. І, нарэшце, трэці від консультацыі—гэта індывідуальнае шэфства нашых пісьменьнікаў над паасобнымі гурткамі і нават над паасобнымі лачафаўцамі.

Асноўным організацыйным зьявэнем літаратурнай работы ў пагранахове і войсках АДПУ зьяўляецца літаратурны гурток ў пагранатрадзе, комэндатуры і дывізіёне і г. д. Нам трэба дамагчыся таго, каб нам мець большменш сталае кіраўніцтва гурткамі, каб нашы кіраўнікі гурткоў не мяняліся як пальчаткі. Асноўны шлях, па якому будзе знаходзіць выхад творчая продукцыя нашых гурткоў, гэта Ільлічоўка і шматтыражка. Літаратурныя лістоўкі, старонкі, штодзенны ўдзел у Ільлічоўцы—вось поле дзейнасьці для нашых ударнікаў. Трэба будзе выкарыстоўваць паступова і «Чырвонаармейскую праўду» і нашы тоўстыя часопісі.

У спаве росту нашых літаратурных кадраў вялікае значэньне будзе мець наша бальшавіцкая крытыка. У нас часта атрымліваецца, што хлапца «крыюць», а ня крытыкуюць. У хлапца знаходзяць кучу сьмяротных грахоў і ў выніку адбіваюць у яго ўсякую ахвоту пісаць. У пытаньнях крытыкі неабходна з жорсткасьцю і рэзкасьцю ў пастаноўцы прынцыповых пытаньняў дамагацца таварыскаму падыходу да пачынаючага пісьменьніка. Для гэтай работы патрэбна прыцягнуць і лепшыя сілы нашай літаратурнай крытыкі.

Калі ў нашай рабоце ня ўдасца наладзіць плянавасьць, то ад гэтага наша работа шмат страціць. Плянавасьць у рабоце гурткоў неабходна будзе ўвесьці для таго, каб паступова расьці, каб не скакаць з аднаго пытаньня на другое, а каб, чаляючыся па чарзе за наступнае зьявяо, падымацца ўверх.

З усёй упартасьцю, настойлівасьцю, мы дабёмся таго, што з нашага асяродзьдзя пролетарская літаратура атрымае ў бліжэйшы-ж час моцнае падкованае папаўненьне.

Зьмітрок Астапенка

ПАПЯЛІШЧЫ

(З кніг вершаў пра Заходнюю Беларусь)

Туман расплываецца над ракой,
Труба пастухова кліча.
Там—за пагоркамі, за раўком
Шэрыя папялішчы.
Адпомсьціце, мужыкі,
Каторыя 'шчэ жывыя!..
За сьветлай лукой ракі.
Жанчына галосіць, вые.
Яна загубіла сваё дзіця,
Што ў жаркім агні згарэла...
Аёры звонкія шаляслівяць,
Гуташацца лоз арэлі.
А ў шэлесьце іх чутно
Роспачнае, страшное—
Паслухайце, людзі,
Крычыць яно—
Бедненькае маё малое!
Ах, сонца льле над ракою кроў,
Дрыготкі туман калыша...
Сяло стаяла на сто двароў,
Засталіся папялішчы.
Там дзедаўскіх хатак стаяў табун—
З царквой і карчмою вёска.
Пэны іх спалілі за «страшны» бунт
Супроць рэспублікі польскай.
Труба пастухова пяе, грымяць,
Плача, сьмяецца ў поле.
Хацела сяло працаваць і жыць,
Хацелі сяляне волі.
Адпомсьціце, мужыкі,
За волю сваю і хаты!..
Узмахам паручнікавай рукі
Былі агнём яны ўзьняты.
Жанчына-вар'ятка, не галасі!..
Назад дзяцей ты ня вымаліш.
У цябе засталіся дачка і сын,
Што ўпрочкі пайшлі жывымі.
Туман плыве над дугой ракі.
Вецер ў аёрах сьвішча.
Адпомсьціце, мужыкі,
За шэрыя папялішчы!

Ал. КУЧАР

Уладзімер Хадыка

«Автором руководило стремление собрать воедино противоречия, нагромоздить анахронизмы, чтобы схоронить истину...

... Однако, несмотря на все его усилия, она проб'ется наружу, подобно побегам дикой лозы, мощно пробивающимся среди возделанного виноградника».

Онорэ Дэ Бальзак.

Поэзія Хадыкі цяпер перажывае сур'ёзны крызіс. Гэта значыць—сам поэта хоць у невялікай ступені, але зразумеў, што далей працягваць у творчасьці тую-ж поэтычную лінію немагчыма. Велічэ нашае эпохі перакульвае, абвяргае, наносіць сьмяротны ўдар вузкаму сьвету поэты-ідэаліста, які адмяжоўвае сябе ад вялікае творчае, будаўнічае работы.

Раскрыць асновы творчага мэтаду Уладзімера Хадыкі, ускрыць асноўныя ідэёвыя пружыны яго творчасьці—нялёгкая задача, бо філёзофская аснова яго творчасьці схавана пад тканінай вялікшай лірычнай сілы і складанасьці,—вобразаў. Аднак, ісьціна праб'ецца праз гэтую тканіну, выйдзе на паверхню за якімі-б яна пакровамі не хавалася. Гэта разумеў яшчэ такі геніяльны прадстаўнік буржуазнае літаратуры, як Онорэ Дэ Бальзак.

Для Уладзімера Хадыкі, для яго поэзіі об'ектыўная рэчаіснасьць ёсьць такая, што ў яе найвышэйшых «сокровенных» тайнах пазнана быць ня можа. Атульна філёзофская аснова творчасьці Хадыкі—агностычная, ідэалістычная. Поэта рэзка па-канціанску падзяляе сьвет—на сьвет рэчаў для нас і сьвет рэчаў «у сабе». У поэзіі Хадыкі об'ектыўная рэчаіснасьць рэзка падзяляецца на рэчаіснасьць социяльную і рэчаіснасьць біолёгічную.

Да пазнаньня рэчаіснасьці Уладзімер Хадыка падыходзіць як ідэаліст. Для яго «фактически дано ощущение, причем внешний мир об'является комплексом ощущений» (Ленін, «Матэрыялізм і эмпіокрытыцызм», стар. 88).

Але вельмі часта поэта робіць уступку агностыцызму — прызнаючы за непасрэдна дадзенае «ощущение»—адмаўляе прынцыповую пазнаваемасьць сьвету па-за нашымі ўспрыяцьцямі.

Тая непасьлядоўнасьць, якая зьяўляецца характарнай для агностыка, вельмі часта характарна і для Уладзімера Хадыкі.

«Он (агностик) **не идет дальше** ощущений,—піша Ленін—**он останавливается по сю сторону явлений,** отказываясь видеть чтобы-то не было «достоверное» за пределами ощущений. **О самих этих вещах** (т. е. о вещах в себе, об'ектах самих по себе) мы ничего достоверного знать не можем,—таково совершенно определенное заявление агностика»... Агностик не допускает **самой мысли** о вещах в себе, заявляя, что «ничего достоверного о них мы знать не можем» (Ленін, «Матэр. і Эмпірыокрыт.» стар. 84).

Позыцыя ідэалістычная, агностыцызму зьяўляецца бадай асноўнай для характарыстыкі творчага мэтоду Уладзімера Хадыкі. Хадыка адзіным крытэрыем ісьціны ў сваёй поэзіі абвяшчае свае адчуваньні, няясныя, неакрэсьленыя, псыхолёгічна - хворыя ўспрыманьні, але ў адрозьненьне ад пасьлядоўнага агностыка, за межамі гэтага, ён пакідае вялізарны прастор для існаваньня сьвету ў сабе, сьвету шырокага, таямнічага і непазнанага. Гэтыя творчыя позыцыі пранізвалі і ў большасьці яшчэ і цяпер пранізваюць усю творчасьць Уладзімера Хадыкі.

Сваё бясьсільле перад вялікасьцю сусьвету поэта ўвесь час надзвычайна яскрава разумее—і разуменьне, асазнанасьць гэтага бясьсільля,—выступае ва ўсёй складанай тканіне воб разаў.

Прыкрасьці і сэрца болю
Распасьцёрты чорны мошаст.

«Чорны мошаст прыкрасьці і болю»—гэтая ўнутраная хворасьць поэты пераносіцца на об'ектыўную рэчаіснасьць.

Адным з самых цікавых вершаў у творчасьці Хадыкі, дзе сконцэнсавана бадай уся сума асноўных ідэёвых праблем яго поэзіі—зьяўляецца верш «У абрыве ноч».

Калі перакласьці гэты верш на мову лёгікі, дык у чым аснова яго лёгічная? У гэтым вершы мы маем ілюзорнае ўяўленьне поэты таго, што нібыта ён пранікае ў няведамы нам сьвет зьяў і рэчаў «у сабе». Гэтае ў вершы выяўлена ў містычным ператварэньні відаць звычайных коняй, якія ідуць па дарозе і кідаюць на мяжу водбліскі падковаў ад капыт—узмрок, які немаведама адкуль бярэ гэтыя падковы «і кідае на мяжу». Гэтае-ж выяўлена ў ператварэньні палёў у могілкі.

Нарэшце да містычнасьці Хадыка даходзіць у сваім імкненьні «пазнаць рэчаіснасьць» па-за межамі нашага быцьця» ў наступных радкох:

У прадоньне мар абсыплецца пясок
—І будзе тло вісець.

У гэтым вобразе поэта даходзіць да свае асаблівай ідэалістычнай агоніі. Вобраз увесь прасякнуты немагчымай празрыстасьцю, абсолютным «отречением» ад усяго матэрыяльнага. Таму, што пясок абсыпаецца ў нешта зусім выключнае па сваёй неадчувальнасьці, няўлоўнасьці—«у прадоньне мар», а далей вобраз яшчэ больш містыфікуецца: у гэтым прадоньні мар «будзе тло вісець».

Мы гаварылі вышэй, што Уладзімер Хадыка рэзка падзяляе сьвет на сьвет социяльны і біолёгічны, прычым біолёгічны сьвет зьяў і дзей прымае, адвяргаючы сьвет социяльных ідэй (асабліва на этапах творчасьці 1928-29 г.г.). Ён упрунтоўвае біолёгічны крык протэсту, які ідзе ад самае зямлі, ад зьвяроў, якіх выганяюць з бярлогі, ад лясоў, якія сьокае сякера чалавека, ад кожнага чарвяка, расьліны, і гэтае мы маем у найбольш рэакцыйных формах амаль ва ўсёй творчасьці Уладзімера Хадыкі. Ёсьць яно і ў вышэй згаданым вершы «У абрыве ноч».

З чарвяком—гэтай часьцінкай біолёгічнага сьвету, паэта адчувае сябе, як роўны з роўным.

Часта ў Хадыкі біолёгічны крык протэсту пераплятаецца з бунтарскай, анархічнай, рэакцыйнай позай абароны вёскі ад наступу гораду, рэакцыйнае супроцьстаўленьне гораду вёсцы, сялянства социялістычнаму пролетарыяту. У вытлумачэньні гэтае праблемы, проблемы гораду і вёскі Ул. Хадыка ня ўносіць, трэба проста сказаць, нічога новага пасьля Есеніна. Тое-ж, што і ў Есеніна, супроцьстаўленьне вёскі тым «жалезам узброеным людзям», што «аднекуль збоку адыйшлі». І рэжуць чэрава зямлі, І ломяць лоз старыя грудзі».

Часамі, праўда, вырашэньне гэтага пытаньня пераносіцца ў плошчу тых ідэёвых праблем, якія пастаўлены былі ў свой час у леонаўскіх «Барсуках», дзе селянін анархічны, эсэраўскі, варожы да гораду, узьвялічваецца сваёй мужыцкай сілай, абагатвараецца. Абагатварэньне вёскі, зямлі, селяніна,—які супроцьстаўляецца гораду, пролетарыяту,—набывае ў творчасьці Хадыкі сыстэму, цэльную лінію, зьвязаную з яго сьветапоглядам, з агульнай тэорытычнай і філёзофскай асновай творчасьці.

Зразумела і тое, што ў аснове гэтае няпрыхільнасьці, а то і нянавісьці да пролетарскага гораду ляжаць буржуазна-нацыяналістычныя ідэі, буржуазна - нацыяналістычныя погляды, якія займалі значнае мейсца ў творчасьці Уладзімера Хадыкі.

Але ў гэтым выпадку нас цікавяць, як гэтае рэакцыйнае супроцьстаўленьне вёскі гораду пераплятаецца з біолёгічнасьцю, нібыта адмежаванай ад сьвету социяльных ідэй (так думае пра гэта, прынамсі, сам аўтар, мяркуючы па творах). Мы чытаем наступнае:

Ваўкі грызуць шалёны сум,
Кідаюць цёплыя бярлогі.
Дзікліва зграямі ідуць
Шукаюць кватэр, калі дзе знойдуць.
Гушчар на гольлях, як бяду,
Кавалкі поўсьці стане гойдаць...

І от гэты біолёгічны крык, як мы бачым з вершу, яскрава спалучаецца з рэакцыйнымі социяльнымі ідэямі—ідэямі супроцьстаўленьня сялянства социялістычнаму пролетарыяту.

Падводзячы тут кароценькае падагульненьне сказанаму, трэба канстатаваць цікавае ўзаемадзеяньне і ўзаемасувязь паміж асноўнымі філёзофскімі і ідэёвымі стрыжнямі ў поэзіі Ул. Хадыкі.

Філёзофскай асновай поэзіі Хадыкі зьяўляецца агностыцызм, ідэалізм. Агностычнае прызнаньне «ощущений единственным источником знаний», пакідаючы за межамі гэтага вялікі прастор для канціанскага існаваньня зьяў і рэчаў па-за межамі нашага быцьця. Гэтае агульна-філёзофскае рашчапленьне, раздваеньне сьвету дае і ілюзорнае ў поэзіі, як мы паказвалі ўжо, раздваеньне сьвету—на суму біолёгічных і социяльных ідэй. У простай сувязі з гэтым стаіць і супроцьстаўленьне селяніна социялістычнаму пролетарыяту, вёскі—гораду, нацыяльнага социяльнаму і г. д.

Поўнае філёзофскае адзінства і ўзаемасувязь.

Шарж Дакальскай

Была пара, я марыў быць
Вялікім змагаром...
Я думаў сьвет перарабіць
І мець свой сад і дом
І ў саззе тым, і ў доме тым,
Князёўна дзён маіх...

Ул. Хадыка.

У поэтычных работах Уладзімера Хадыкі элемэнты буржуазна-нацыяналістычнае ідэолёгіі займалі даволі значнае мейсца. Нацыяналістычныя элемэнты выяўляліся ў абстрагаваньні Беларусі (у поэзіі), ад працэсаў клясавага змаганьня, якія на справе адбываліся ў краіне, выражаліся яны ў поэтычным паказе беларускага народу, які нібыта ўвесь ад веку і аж да цяпер—пакутваў, прыгнятаўся, што «ад веку яе нашу родную» Беларусь, «калечыў раз'юшаны» польскі пан і жандар.

У балоце жабрачкай галоднаю
Яна памірала ад ран.

«Калечыў яе» і расійскі п'яны ўраднік.

У развагах такога характару элемэнты нацыяналістычных поглядаў на Беларусь, якая нібыта была расьпята крыжаным расійскі і польскім агнём,—сама без'абаронная, прыгнечаная ёсьць

У поэзіі Хадыкі вельмі часта выступае рэзка супроцьстаўленьне нацыянальнага клясаваму. Элемэнты буржуазнага нацыяналізму праяўляюцца і яны зьвязаны з усёй ідэалістычнай філёзофскай і ідэёвай асновай поэзіі Хадыкі, яны праяўляюцца і ў форме супроцьстаўленьня біолёгічнага сьвету—сьвету социяльнаму і асабліва яскрава ў форме супроцьстаўленьня вёскі, селяніна—пролетарыяту, гораду.

Маючы такі ідэвы багаж, для Хадыкі рашучы паварот да ўдзелу ў социялістычным будаўніцтве, паварот да перамаганьня свайго сьветапогляду быў надзвычайна цяжкім і павольным. Але гэты паварот у сваёй аснове быў зроблены яшчэ ў 1930 годзе.

Пералом у творчасьці Уладзімера Хадыкі быў абумоўлены посьпехам социялістычнага будаўніцтва ў нашай краіне. І гэты пералом быў не адзіным.

Нашы посьпехі, нашы перамогі над клясавым ворагам прывялі да вялікага зруху ў колах буржуазнае—тэхнічнае старое інтэлігэнцыі. Партыяй і яе правадыром тав. Сталіным гэты зрух быў ацэнены, як наша перамога. Пра гэты зрух тав. Сталін у гістарычнай прамове на нарадзе гаспадарнікаў гаварыў:

«Новая обстановка должна была создать и действительно создала новые настроения среди старой технической интелигенции. Этим, собственно говоря, и об'ясняется тот факт, что мы имеем известные признаки поворота в сторону советской власти известной части этой интелигенции...».

Гэтыя-ж па-сутнасьці процэсы ў іншай форме адбываліся на ўсіх франтох нашага ідэолёгічнага змаганьня. Паварот да задач социялістычнага будаўніцтва, да падтрыманьня плянформы савецкае ўлады быў зроблены і з боку асноўнай масы дробна-буржуазных або тых, што былі яшчэ ў моцным палоне буржуазнае літаратуры—пісьменьнікаў. От процэсы нашага социялістычнага будаўніцтва—абумовілі паступовы адыход Уладзімера Хадыкі ад буржуазнае літаратуры, ад буржуазнага нацыяналізму.

Зрухі ў творчасьці Уладзімера Хадыкі перш за ўсё вызначыліся ў яго актыўным выступленьні супроць ворагаў савецкае ўлады: замежных і ўнутраных: шкоднікаў, контррэволюцыйных нацыяналістаў і інш. Гэты паварот да актуальных задача савецкае ўлады ў змаганьні з клясавым ворагам, суправаджаўся бязумоўна і зрухам у асновах творчага мэтаду: у нязначным яшчэ, але ады